

УДК 330.222:338.48

І. Я. Антоненко,

*к. е. н., доцент кафедри макроекономіки та державного управління,
Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана*

А. Г. Охріменко,

*к. е. н., доцент кафедри менеджменту підприємств туристичної індустрії,
Київський університет туризму, економіки і права*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ТУРИСТИЧНУ СФЕРУ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Аналізуються теоретичні та практичні аспекти залучення інвестицій в туристичну сферу в рамках європейської інтеграції України. Розглядається актуальність та специфічність інвестиційної діяльності в туризмі, особлива увага звертається на практичні аспекти її реалізації в готельному господарстві міста Києва.

The theoretical and practical aspects of bringing in of investments are analysed in a tourist sphere within the framework of European integration of Ukraine. The actuality and specificity of investment activity is examined in tourism, the special attention is applied on the practical aspects of its realization in the hotel economy of Kyiv city.

Ключові слова: сфера туризму, фінансування, інвестиції, європейська інтеграція, інвестиційна діяльність в туризмі.

Key words: a sphere of tourism, financing, investments, European integration, investment activity in tourism.

ВСТУП

Загальновідомо, що туризм має важливе економічне, соціальне, культурне та політичне значення для будь-якої країни світу. В багатьох державах сфера туризму забезпечує значні обсяги надходжень до бюджету. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО), у 2008 році доходи від міжнародного туризму склали 944 млрд дол. США, що становить 30% світового експорту послуг, а міжнародні туристичні прибуття досягли 924 млн, що на 2% більше, ніж у попередньому році. За прогнозами, до 2020 року міжнародні туристичні прибуття складуть 1,6 млрд дол. [7].

Україна належить до країн, що мають значний, але нереалізований туристичний потенціал, зокрема цьому сприяє відсутність інфраструктури, яка відповідала б сучасному європейському рівню. Тому одним із шансів, що може допомогти Україні покращити свої туристичні можливості, стати повноправним членом європейського співтовариства, є здійснення різноманітних програм, зокрема проекту щодо підготовки та проведення разом із Польщею фінальної частини Євро-2012. Фінансування цих заходів неможливе без залучення інвестицій.

Дослідженням різних аспектів інвестиційної діяльності приділяється значна увага, зокрема варто виділити наукові роботи, присвячені проблемами залучення інвестицій та формування інвестиційної політики, таких українських вчених, як: І.Бланка, Я.Жаліла, І.Лукінова, А. Пересади, Д.Стенченка, М. Чумаченка та інших.

Варто зазначити, що інвестиційна діяльність має певні галузеві особливості. Останнім часом все більше дослідників працює над проблемами інвестиційної діяльності в сфері туризму, зокрема: В. Гавран, Т. Гнатюк, О. Охріменко, Н. Свірідова, та інші.

У роботах зазначених авторів інвестиційна діяльність розглядається із різних аспектів. Так, Н.Свірідова досліджує організаційно-економічне забезпечення регіональної політики залучення іноземних інвестицій [5, с. 198—201]. Автор акцентує увагу на тому, що інвестиційна політика повинна формуватися на основі вимог забезпечення економічної рентабельності туристичних підприємств і створення сприятливої соціально-економічної ситуації в регіоні.

У дисертаційних дослідженнях В.Гавран [2] і Т.Гнатюк [3] зосереджується увага на управлінських аспектах інвестиційної діяльності. Деякі науковці, зокрема О.Охріменко, акцентує увагу на залученні додаткових джерел до розбудови туристичної інфраструктури, досліджуючи інвестиційні можливості страхових компаній в цій сфері, та звертає увагу на необхідності розробки ефективних схем інвестування на основі використання різноманітних фінансових інструментів (акції та облигацій суб'єктів туристичної діяльності) [4, с. 122—129].

Аналіз практичної діяльності, останніх досліджень і публікацій дозволяє стверджувати, що інвестиційна діяльність в сфері туризму, з однієї сторони, є актуальною проблемою, а з іншої — надзвичайно різноплановою і складною, має галузеву, ієрархічну та територіальну специфіку, тому потребує глибоких та детальних досліджень.

У той же час ряд теоретичних і практичних аспектів акти-візації інвестиційної діяльності недостатньо освітлений, особливо в плані формування ефективного механізму залучення інвестиційних ресурсів, специфічності інвестиційного процесу в туризмі. Саме це і визначило вибір теми даної статті. Крім того, важливою умовою ефективною інвестиційної діяльності

в сфері туризму виступає підвищення наукової обґрунтованості управлінських рішень, оцінки ефективності реалізації проектів та забезпечення оптимальної реалізації інтересів держави, підприємницьких структур і місцевого населення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Основною метою даної статті є обґрунтування рекомендацій щодо удосконалення залучення інвестицій до сфери туризму в рамках підготовки до Євро-2012. Відповідно можна виділити наступні завдання: проаналізувати сутність та характерні риси інвестиційної діяльності в сфері туризму; обґрунтувати пріоритетні напрями залучення інвестицій у туристичну сферу країни в рамках підготовки до Євро-2012; проаналізувати практичні аспекти інвестиційної діяльності в туризмі на прикладі готельної галузі міста Києва; розробити пропозиції щодо удосконалення залучення інвестицій в сферу туризму.

РЕЗУЛЬТАТИ

З економічної точки зору інвестиції — це вкладення коштів на створення, розширення, реконструкцію та технічне переозброєння основного капіталу. Відповідно вкладення інвестицій в туризм можна розглядати як процес створення за допомогою капіталу нових туристських об'єктів, модернізацію або реконструкцію вже існуючих, здатних виробляти і надавати різноманітні види туристських послуг, а також нематеріальних активів (винаходи, ноу-хау і т. д.).

Можна виділити такі характерні риси інвестиційної діяльності в туризмі:

- складність чіткого кількісного визначення можливого ефекту від покращення привабливості туристичного об'єкта після вкладення в нього інвестицій;
- наявність "мультиплікаційного ефекту" від туристичної діяльності, що передбачає збільшення сумарного ефекту від вкладення інвестицій на регіональному (державному) рівні;
- залученість різноманітних підприємств і видів діяльності у сферу туризму, що передбачає необхідність диференційованого підходу розміщення, залучення та управління інвестиційною діяльністю;
- особливості туристичних об'єктів, які полягають в тому, що в переважній більшості вони створені природою чи попередніми поколіннями і потребують бережливого ставлення.

Зважаючи на особливості туризму, варто враховувати і специфічність інвестиційної діяльності в туризмі. У сфері туризму можуть існувати форми і методи інвестування, які не піддаються приведенню до комерційних показників вигоди. Тому необхідне проведення глибокого аналізу системи джерел, видів, методів, форм та результатів інвестування. Розширення меж поняття інвестування в туризмі дозволить інакше оцінювати інвестиційні можливості, робити їх більш привабливими.

На нинішньому етапі розвитку світового господарства однією з найактуальніших проблем є залучення та ефективне використання іноземних інвестицій. Успішне вирішення цього завдання залежить від вдалої державної політики у сфері регулювання іноземного інвестування.

Враховуючи проведення Євро-2012 в Україні і Польщі, особлива увага звертається на залучення інвестицій до міст і регіонів, задіяних до даного процесу. Кабінет Міністрів України затвердив Державну цільову програму підготовки та проведення в Україні фінального турніру чемпіонату Європи УЄФА 2010/12 з футболу, за якою прогнозні обсяги фінансування становлять 118,2 млрд грн., зокрема за рахунок коштів державного бюджету — 10,7%, місцевих бюджетів — 3,7%, позабюджетних коштів — 85,6%. Що стосується туризму і супутньої інфраструктури, то на це передбачено 22,1 млрд грн. (17,0%), із яких 97,0% передбачається залучати із позабюджетних джерел [1]. Отже, країна і окремі її регіони потребують залучення інвестицій. Регулюючи і важливу роль в даному процесі повинна відігравати держава.

За ринкових умов роль держави полягає у створенні необхідних гарантій, інституцій, певних умов інвестиційної

діяльності. Тому на сьогодні особливо важливою є необхідність удосконалення державної інвестиційної політики, побудова ефективної системи регулювання інвестиційної діяльності, спрямованої на довготривалу перспективу. В даному випадку варто зазначити, що залучення інвестицій часто стримується не відсутністю фінансових джерел, а відсутністю окремих програм, матеріалів і документів, які підтверджували б інвестиційну привабливість тих або інших туристських об'єктів (наприклад, відсутність загальноукраїнського кадастру туристичних об'єктів, вартісної оцінки окремих туристичних ресурсів і т. д.).

Узагальнивши аналітичні дослідження, можна виділити наступні пріоритетні напрями залучення інвестицій у туристичну сферу країни в рамках підготовки до Євро-2012:

- будівництво, оновлення та модернізація туристичної інфраструктури;
- дослідження, відновлення, реставрація та різноманітна організаційна діяльність щодо пам'яток історії, культури та природних об'єктів;
- стимулювання діяльності щодо збереження та використання народних ремесел, традицій, звичаїв;
- стимулювання випуску якісної сувенірної продукції з національною символікою, путівників, карт, довідників;
- покращення підготовки та перепідготовки працівників сфери туризму і стимулювання вивчення іноземних мов;
- інформаційна, рекламна діяльність, щодо покращення іміджу країни, її туристичної та інвестиційної привабливості;
- стимулювання здійснення інноваційної діяльності, впровадження нових технологій, маршрутів, видів туризму.

Важливість залучення інвестицій в сферу туризму полягає в тому, що туризм у господарській системі додає імпульс у розвиток супутніх галузей, оскільки близько 40 галузей задіяні до цієї сфери. Експертами визнано, що з точки зору інвестиційної привабливості серед складових сфери туризму найперспективнішим є розвиток готельної інфраструктури.

Варто зазначити, що обсяги інвестиційних вкладень у зміцнення матеріально-технічної бази туризму зростають недостатньо і, безумовно, не відповідають потребам галузі. Крім того, стримують інвестиційну діяльність технічна та технологічна відсталість більшості готельних підприємств регіонів країни, що надають неконкурентні послуги, а також неефективна амортизаційна політика, що обмежує права підприємств щодо формування та використання власних амортизаційних коштів. Також можна виділити такі основні проблеми інвестиційної діяльності готельної галузі:

- недостатність власного капіталу;
- непрозорі та тривалі в часі процедури землевідведення і узгоджені великої кількості документації;
- відсутність довіри зарубіжних інвесторів та недостатність досвіду вітчизняних управлінців у подібних проектах;
- негативна роль світової кризи у скороченні темпів присутності світових готельних операторів в Україні.

Для представлення інвестиційних можливостей туризму України протягом останніх трьох років Державна служба туризму і курортів брала участь в ряді PR-акцій, міжнародних туристичних салонах. Серед них: Познанський Міжнародний туристичний ярмарок, Міжнародна біржа "Word Travel Market" в Лондоні, Міжнародна туристична біржа "ITB" в Берліні, Міжнародний туристичний ярмарок в Мілані та ін. Хоча варто зазначити, що недостатньо вибудована загальна концепція участі в цих заходах та не здійснюється аналіз і оцінка їх реальних результатів. Це могло б стати основою розробки стратегії формування позитивного туристичного іміджу України.

Крім того, варто зазначити, що світова фінансова криза дуже негативно вплинула на інвестиційну привабливість сфери туризму. Так, наприклад, за даними консалтингової компанії "MPPConsulting", що займається проблемами інвестування, у складеному рейтингу ризиковості інвестицій різних сфер діяльності за 1 квартал 2009 року туризм посів 9 місце [6]. Аналітики зазначають, що основним чинником негативного впливу на туризм виявився зниження реаль-

ної купівельної спроможності населення. Таким чином, інвестиції в сферу туризму стали більш ризикованими.

Одним із важливих завдань залучення інвестицій є підвищення прозорості діяльності підприємств, що заснована на системі надання інформації про підприємства через інформаційну мережу, що дозволить довести інформацію про пропонувані інвестиційні проекти до більшої кількості потенційних інвесторів.

Розвиток сучасної інформаційної інфраструктури туризму нагально потребує створення мережі туристично-інформаційних центрів (ТІЦ). Туристично-інформаційний центр — це структура, яка виконує функції інформаційного, координаційного та навчального осередку, підтримуючи розвиток туризму та координуючи всю туристичну діяльність у місті чи регіоні. Основним завданням ТІЦ є створення сприятливого інформаційного середовища для іногородніх та іноземних туристів. Ефективне вирішення цього завдання може забезпечити значне зростання потоків туристів і екскурсантів у відповідному регіоні. Туристично-інформаційні центри є неодмінним атрибутом практично всіх європейських та світових столиць. Зокрема, в Лондоні їх функціонує 13, Сеулі — 8, Празі — 4, Варшаві й Вільносі — по 3.

У Києві відкрито ТІЦ "Український дім", в його функції ввійшло створення сприятливого іміджу серед іноземних туристів не тільки міста, а і всієї України. На початковому етапі ТІЦ "Український дім" фінансувався за рахунок коштів державного і місцевого бюджету, отриманих грантів та інших добровільних внесків. Але поступово за рахунок активізації комерційної діяльності (агентська, продаж сувенірів, друкованої продукції тощо) центр переходить від бюджетного фінансування до самофінансування. Тобто на даному прикладі можна відслідкувати ефективність вкладених інвестицій, але основне призначення ТІЦ — не комерційна діяльність, а стимулювання туризму, що забезпечує розвиток туристичного бізнесу, зростання економічної та соціальної ефективності туризму. Ефективність таких структур значно зростає, якщо створюються національні їх мережі.

Окреме місце в інвестуванні сфери туризму займає місто Київ. Стратегічна мета розвитку туризму в Києві полягає у створенні конкурентоспроможного на внутрішньому та світовому ринках туристичного продукту, здатного максимально задовольнити потреби населення, у розширенні внутрішнього туризму та постійному зростанні обсягів в'їзного туризму, забезпеченні на цій основі комплексного розвитку рекреаційних територій з урахуванням соціально-економічних інтересів населення, збереженні та відновленні природного середовища та історико-культурної спадщини, виконанні завдань щодо наповнення державного і місцевого бюджетів.

Враховуючи міжнародний досвід та наявний туристичний потенціал Києва, одним із основних напрямів розвитку туристичної діяльності протягом останніх років є орієнтація туристичного сектора столиці на розвиток ділового, культурно-пізнавального та рекреаційного видів туризму. Згідно маркетингових досліджень, туристичні підприємства міста Києва можуть щоденно приймати до 6 тис. осіб.

Розвиток туризму значною мірою визначається станом готельного господарства. На сьогодні в Києві функціонує 124 засоби розміщення різної форми власності та відомчого підпорядкування, в яких нараховується понад 9 тис. номерів, сумарною кількістю понад 16 тис. місць. Серед даних підприємств 27 великих готелів (потужністю понад 100 номерів), 56 малих готелів (до 100 номерів), решта засобів розміщення — гуртожитки готельного типу, кімнати для приїжджчих тощо. Відповідно до Міської цільової програми підготовки та проведення в місті Києві фінального чемпіонату Європи 2012 року з футболу, затвердженою 31.01.2008 р. рішенням сесії Київради [8], до даного чемпіонату передбачається ввести в дію 39 готелів (деякі проекти вже завершені). Це будуть як нові та модернізовані самостійні готельні підприємства, так і готелі світових мереж: "Холідей Інн", "Хілтон", "Софітель", "Новотель" та інші.

Варто зазначити, що серед фахівців ведеться полеміка

про те, чи існуватиме попит на послуги готельних підприємств після проведення Євро-2012, адже зараз середній рівень завантаження готелів міста складає близько 60,0%. Одним із аргументів на рахунок позитивного вирішення цієї проблеми є те, що зараз показник забезпеченості готелями в Києві становить 6 місць на 1 тис. мешканців, а в європейських країнах цей показник — від 20 до 40 місць на 1 тис. мешканців, отже, при реалізації даних проектів в Києві цей показник буде становити 10—12 місць на 1 тис. мешканців. Ще одним аргументом на користь будівництва нових готелів є те, що зараз значну конкуренцію готелям становлять приватні квартири, попит на які за якісної готельної бази може скоротитися.

З економічної точки зору готелі в Києві є підприємствами з прийнятним рівнем рентабельності, тобто привабливими для інвестування об'єктами. Середній рівень рентабельності київських готелів, за офіційними даними в минулому році складав приблизно 16—17%. Проте через низку об'єктивних і суб'єктивних стримувальних факторів, фактичне вкладення інвестицій у підприємства готельного типу залишається набагато нижчим за потребу.

Слід зазначити, що подальше проведення інвестиційної діяльності в туристичній сфері в рамках підготовки до Євро-2012 повинно здійснюватися на основі:

- її різнобічної підтримки з боку держави (спрощення бюрократичних механізмів, землевідведення і т.д.);
- розширення прав суб'єктів господарської діяльності з формування та використання власних амортизаційних коштів;
- участі у європейських та міжнародних заходах з метою розкриття інвестиційних можливостей сфери туризму та інтеграції України у світове співтовариство;
- презентації через засоби масової інформації зарубіжних країн українських пріоритетних інвестиційних проектів та пропагування позитивного іміджу країни.

ВИСНОВКИ

У підсумку слід підкреслити, що питання залучення інвестицій в сферу туризму є особливо актуальними, оскільки це сприятиме збільшенню потоку туристів, розвитку не лише цієї сфери, але і може надати позитивний імпульс для багатьох інших галузей. Розглянуті проблеми є складними та, зважаючи на особливості туризму, потребують подальших досліджень і розробок стосовно організаційно-економічного механізму, визначення ефективності, дотримання балансу інтересів держави, підприємницьких структур та населення.

Література:

1. Державна цільова програма підготовки та проведення в Україні фінального турніру чемпіонату Європи УЄФА 2010/12 з футболу: [www // /kmu.gov.ua](http://kmu.gov.ua)
 2. Гавран В.Я. Управління інвестиційною діяльністю в рекреаційно-туристичній сфері: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / Національний університет "Львівська політехніка". — Львів, 2002. — 34 с.
 3. Гнатюк Т.М. Розробка механізму управління інвестиційною діяльністю підприємств туристичної сфери: Автореферат дис.к.е.н. — Хмельницький, 2003. — 18 с.
 4. Охріменко О.О. Інвестиційні можливості страхових компаній у розбудові туристичної інфраструктури. // Регіональні проблеми розвитку туризму та рекреації: зб. наук. пр. / НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2005. — С.122—129.
 5. Свиридова Н.Д. Проблемы инвестирования в сферу туризма // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — 2005. — № 2 (84). — Ч. 2. — С. 198—201.
 6. ТОП-10 — Рейтинг ризикованих інвестицій (1 квартал 2009 г.) MPPConsulting: <http://mpp.co.ua/newsr/1Q2009.html>
 7. www.unwto.org/index_r.php
 8. <http://2012ua.net/publ/2-1-0-58>
- Стаття надійшла до редакції 27.11.2009 р.